

Erityisopetuksen järjestämisen muutokset kunnissa 2000-luvulla

Tanja Kirjavainen, Jonna Pulkkinen & Markku Jahnukainen

Abstract

The purpose of this study is to describe the changes and differences in special education between municipalities. We used unique register data compiled by Statistics Finland covering the years 2001–2010. Our results show that there are quite large differences between municipalities in special education arrangements and that these differences have increased over this period. The proportion of special education students is higher and placements in special groups are more common in urban than in rural municipalities, whereas the proportion of special education students with an individualized curriculum in some subjects is the highest in rural municipalities. There are also differences in the grounds for special education: emotional or behavioral difficulties are more common in urban municipalities while learning difficulties are more typical in rural and semi-urban municipalities.

Johdanto

Erityisoppilaiden osuus kasvoi tasaisesti perusopetuksessa vuosituhaten vaihteesta aina vuoteen 2010 asti. Jakson alussa erityisopetukseen otettuja tai siirrettyjä oppilaita oli keskimäärin 5,2 prosenttia perusopetuksen oppilaista. Vuonna 2010 osuus oli noussut jo 8,5 prosenttiin (ks. Kirjavainen, Pulkkinen & Jahnukainen 2014). Alueellisesti tarkasteltuna erityisopetuksen kasvu ei ollut yhtenäistä vaan vaihteli suuresti. Näihin eroihin on kiinnitetty huomiota jo aiemmin (ks. esim. Erityisopetuksen strategia 2007; Kumpulainen 2009; Teittinen 2003), mutta laajempaa, rekisteriaineistoon perustuvaa tietoa muutoksista on toistaiseksi vähän. Tässä artikkelissa tarkastellaan kuntien välisiä eroja perusopetuksen erityisopetuksessa vuosina 2001–2010. Tavoitteena on tutkia sitä, millä tavoin erityisopetuksen opetusjärjestelyt, opetuspaikka ja erityisopetukseen oton ja siirron perusteet ovat muuttuneet erityisoppilaiden määrän lisääntyessä eri kunnissa.

Erityisopetuksen laajentuminen ei ole pelkästään suomalainen ilmiö. Myös kansainvälisissä tutkimuksissa on raportoitu samanlai-

sesta kehityksestä (Graham & Jahnukainen 2011; Richardson & Powell 2011), joskin eri maita on hyvin vaikea verrata, sillä eri koulujärjestelmät ottavat oppilaiden erilaisuuden huomioon hyvin eri tavoin. Yhteinen piirre kaikissa länsimaissa on kuitenkin erityisopetuksen laajentuminen eri vammaisryhmistä (disabilities) kohden oppimiseen liittyviä vaikeuksia (difficulties) (esim. Itkonen & Jahnukainen 2010). Suomalaisen erityisopetuksen erikoispiirteenä on ollut se, että meillä on jo pitkään annettu erityisopetusta myös lievempien oppimiseen ja käyttäytymiseen liittyvien ei-diagnosoitujen vaikeuksien perusteella. Tämä on merkittävä ero myös verrattaessa toimintaa muihin Pohjoismaihin (esim. Takala, Haustätter, Ahl & Head 2012), ja toisaalta sen on todettu olevan eräs Suomen menestystekijöistä mm. koululaisten suoriutumista vertailevassa kansainvälisessä PISA-tutkimuksessa (esim. Jahnukainen 2011; Kivirauma & Ruoho 2007).

Suomessa perusopetuksen erityisoppilaiden määrän kasvun taustalla on useita tekijöitä. Jahnukaisen (2006) mukaan se johtuu muun muassa tilastoinnissa tapahtuneista muutoksista, uusien diagnoosien käyttöön-

otosta sekä hallinnollisista muutoksista. Tilastoinnissa tapahtuneet muutokset ovat ennen kaikkea osa-aikaisen erityisopetuksen kasvun taustalla, kun taas erityisopetukseen otettujen ja siirrettyjen oppilaiden määrän kasvu johtuu pitkälti 1990-luvun lopussa tehdyistä koulujärjestelmän ja lainsäädännön muutoksista, joiden tavoitteena oli taata kaikille oppilasryhmille tasavertainen mahdollisuus oppimiseen.

Taloudellisen tilanteen parantuminen 2000-luvulla ja sitä kautta lisääntyneet resurssit perusopetuksessa ovat myös vaikuttaneet erityisoppilaiden määrän kasvuun, sillä niiden avulla erityisopetusta on ollut mahdollista tarjota entistä lievemmin perustein ja laajemmalle oppilasjoukolle (ks. esim. Jahnukainen 2003; Richardson & Powell 2011). Lisäksi erityisopetuksen kasvun taustalla on nähty olevan perusopetuksen valtionosuusjärjestelmän, jossa rahoitusta myönnettiin erityisoppilaiden määrän mukaan luoden opetuksen järjestäjälle kannusteen erityisopetussiirtoihin. Vaikka aiheesta ei ole suomalaista tutkimusta, kansainväliset tutkimustulokset lähinnä Yhdysvalloista ja Kanadasta tukevat tätä näkemystä (ks. esim. Cullen 2003; Greene & Forster 2002; Kwak 2010; Dhuey & Lipscomb 2011; Wishart & Jahnukainen 2010).

Erityisopetuksen alueellisten erojen taustalla on sekä sen kysyntään että tarjontaan liittyvät tekijät. Joillakin alueilla erityisopetuksen tarve voi olla suurempi johtuen väestörakenteesta. Useassa tutkimuksessa on todettu, että erityisopetuksen piirissä on enemmän sellaisia oppilaita, joiden vanhempien sosioekonominen asema on heikko (Anders ym. 2011; Hibel, Farkas & Morgan 2010; Kivirauma, Klemelä & Rinne 2006; McCoy, Banks & Shevlin 2012) tai joilla on maahanmuuttajatausta (Hibel ym. 2010; Kivirauma ym. 2006; de Valenzuela, Copeland, Huaqing Qi & Park 2006).

Alueen tai koulun oppilasrakenteella voi olla vaikutusta myös erityisopetuksen tarjontaan. Joissakin tutkimuksissa on saatu näyttöä siitä, että erityisopetusta annettiin herkemmin ja lievempiin oppimisvaikeuksiin hyvin menestyvissä kouluissa (Hibel ym. 2010; Keslair,

Maurin & McNally 2012; McCoy ym. 2012). Sen sijaan tunne-elämän ja käyttäytymisen vaikeuksiin erityisopetusta annettiin helpommin heikommin menestyvissä kouluissa (McCoy ym. 2012).

Yleisen taloudellisen tilanteen lisäksi opetuksen järjestäjän oma taloudellinen tilanne vaikuttaa paikallistasolla ja kunnissa erityisopetuksen tarjontaan. Kunnan asukaskohtaisilla verotuloilla mitatun varallisuuden kasvu on todettu lisäävän yleisesti panostuksia perusopetukseen (Aaltonen, Kirjavainen, Moisis & Ollikainen 2007). Myös erityisopetuksen tarjonta kasvaa asukaskohtaisten verotulojen ja valtionosuuksien kasvaessa. Kirjavaisen, Pulkkinen ja Jahnukaisen (2013b) mukaan erityisoppilaiden osuus oli suurempi kunnissa, joissa verotulot ja valtionosuudet asukasta kohti olivat suuremmat. Nämä tekijät selittivät lievemmin perustein erityisopetukseen siirrettyjen osuutta, mutta vakavampien vammojen perusteella erityisopetukseen siirrettyjen osuuteen niillä ei ollut vaikutusta (Kirjavainen ym. 2013b). Samanlaisiin tuloksiin on päädytty myös Yhdysvalloissa ja Kanadassa (Cullen 2003; Kwak 2010; Dhuey & Lipscomb 2011).

Erityisopetuksen määrän lisäksi myös sen järjestelyt vaihtelevat hyvin paljon alueellisesti. Kansainvälisissä tutkimuksissa (esim. Lester & Kelman 1997; McLeskey, Hoppey, Williamson & Rentz 2004; McLeskey, Landers, Hoppey & Williamson 2011; Wendelborg & Tøssebro 2008; Williamson, McLeskey, Hoppey & Rentz 2006) on tullut esille, että oppilaan asuinpaikalla on vaikutusta myös siihen, missä erityisopetus järjestetään. McLeskeyn ym. (2004, 2011) ja Williamsonin ym. (2006) tarkastelut ovat osoittaneet, että erityisopetuksen järjestäminen yleisopetuksen yhteydessä lisääntyi Yhdysvalloissa 1990- ja 2000-luvuilla, mutta osavaltioiden välillä oli kuitenkin suuria eroja. Joissakin osavaltioissa yleisopetuksen ryhmässä opettaminen oli jopa vähentynyt. Lesterin ja Kelmanin (1997) tulosten mukaan erityisoppilaiden erityisryhmässä opiskelu oli yleisempää suurkaupunkialueilla ja väestön keskipalkan noustessa. Myös Norjassa on saatu samansuuntaisia tuloksia. Wendelborgin ja Tøssebron (2008)

tutkimus osoitti, että suurissa kunnissa oli pieniä kuntia enemmän erityiskoulu- ja erityisluokkasijoituksia. Tosin pienissä kunnissa yleisopetuksen yhteydessä opiskelevat erityisoppilaat viettivät ensimmäisillä luokilla vähemmän aikaa yleisopetuksen ryhmässä kuin yleisopetuksen yhteydessä opiskelevat erityisoppilaat suurissa kunnissa.

Suomessa lainsäädäntö on ohjannut erityisopetuksen järjestämistä suhteellisen löyhästi, joten kunnat ovat voineet kehittää omia käytäntöjään melko vapaassa koulutuspoliittisessa ilmastossa. Tästä johtuen ne ovat vaihdelleet hyvin paljon kunnasta toiseen. Kuten jo aiemmin mainittiin, yksityiskohtaista tutkimustietoa muutoksesta ei kuitenkaan toisitaiseksi ole ollut tarjolla.

Aineisto ja menetelmät

Aineistona tässä tutkimuksessa käytettiin Tilastokeskuksen peruskoulurekisterin koulujen oppilasmääriä ja erityisopetusta koskevia tietoja vuosilta 2001–2010. Tutkimuksessa oli käytössä alkuperäinen tiedonkeruuaineisto, joka ei ole julkisesti saatavilla ja jota ei tässä muodossa ole aikaisemmin analysoitu. Rekisterin tiedot on kerätty kouluittain ja tätä tutkimusta varten ne summattiin kuntatasolle. Aineistossa on mukana kaikki perusopetusta antavat oppilaitokset. Mukana ovat myös yksityiset ja valtion omistamat koulut, joten kunnalla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa oppilaitoksen sijaintikuntaa eikä kuntaa opetuksen järjestäjänä.

Tiedot perusopetuksen oppilasmäärästä ovat sekä syksyn että kevään tilastointipäiviltä. Erityisopetusta kuvaavat tiedot koskevat syksyn tilastointipäivän tilannetta. Ne kattavat erityisopetukseen otettujen ja siirrettyjen oppilaiden määrän erityisopetuksen otto- ja siirtopäätöksen perusteiden, opetusjärjestelyjen ja erityisopetuksen järjestämipaikan mukaan vuosiluokittain. Erityisopetukseen otetuista ja siirretyistä oppilaista on erotettavissa 9-vuotista oppivelvollisuutta suorittavat oppilaat sekä pidennettyä, 11-vuotista oppivelvollisuutta suorittavat vaikeimmin kehitysvammaiset oppilaat ja muut vammaisoppilaat.

Otto- ja siirtopäätöksen perusteita kuvaavia luokkia on kahdeksan. Opetusjärjestelyillä viitataan oppimäärään, jonka erityisopetukseen otettu tai siirretty oppilas suorittaa. Tilastokeskus jaottelee ne perusopetuksen yleiseen oppimäärään, osittain yksilöllistettyyn oppimäärään tai kokonaan yksilöllistettyyn oppimäärään. Erityisopetuksen järjestämipaikan suhteen käytetään kolmea ryhmää, jotka ovat kokonaan integroitu yleisopetuksen ryhmään, osittain integroitu yleisopetuksen ryhmään ja kokonaan erityisryhmässä opiskelu. Tiedot osa-aikaisesta erityisopetuksesta ovat syksyn tilastointipäivää edeltävältä lukuvuodelta. Osa-aikaisen erityisopetuksen oppilaissa on oppilaita, jotka ovat saaneet erityisopetusta muun opetuksen ohessa ilman otto- tai siirtopäätöstä erityisopetukseen, ja erityisopetukseen otettuja tai siirrettyjä oppilaita.

Kuntien välisiä eroja ja niiden muutosta erityisopetusjärjestelyissä analysoidaan tavanomaisten keski- ja hajontalukujen avulla. Kuntia kuvaavina muuttujina käytetään tilastollista kuntaryhmää (maaseutumaiset, taajaan asutut ja kaupunkimaiset kunnat). Kuntien välisiä eroja havainnollistavissa prosenttipistetarkasteluissa alin käyrä (10 %) kuvaa arvoa, jonka alapuolella on kymmenen prosenttia kunnista. Keskimmäinen käyrä (50 %) kuvaa prosenttiosuuden mediaania ja 90 % -käyrä kuvaa arvoa, jonka alapuolella on 90 prosenttia kunnista ja yläpuolella vastaavasti 10 prosenttia kunnista.

Kuntien väliset erot erityisoppilaiden määrissä

Osa-aikaista erityisopetusta annetaan oppilaille hyvin erilaisissa oppimisen vaikeuksissa, ja se painottuu selvästi perusopetuksen ensimmäisiin vuosiin (ks. Kirjavainen ym. 2014). Vuosina 2001–2010 voimassa olleen lainsäädännön (Perusopetuslaki 628/1998) mukaan oppilaalla, jolla oli lieviä oppimis- tai sopeutumisvaikeuksia, oli oikeus saada osa-aikaista erityisopetusta muun opetuksen ohessa, eikä sitä varten tarvinnut tehdä hallinnollista päätöstä. Osa-aikaista erityisopetusta voitiin

antaa myös erityisopetukseen otetuille tai siirretyille oppilaille.

Osa-aikaista erityisopetusta saaneiden oppilaiden osuus kaikista perusopetuksen oppilaista kasvoi vain muutaman prosenttiyksikön lukuvuosina 2000–2009 (ks. kuvio 1). Osuuden mediaani oli lukuvuonna 2000–2001 noin 21 prosenttia ja lukuvuonna 2008–2009 noin 24 prosenttia. Osuudessa oli selviä eroja kuntien välillä, mutta niissä ei tapahtunut muutoksia tarkastelujakson aikana. Ero ylimmän ja alimman desiilin välillä oli koko jakson ajan noin 10 prosenttiyksikköä. Tarkastelujakson lopussa alimmassa desiilissä osa-aikaista erityisopetusta saaneiden oppilaiden osuus oli 18 prosenttia ja ylimmässä desiilissä 28 prosenttia.

Perusopetuslain (628/1998) mukaan oppilas voitiin ottaa tai siirtää erityisopetukseen, jos hänen opetustaan ei voitu järjestää muuten vammaisuuden, sairauden, kehityksessä viivästymisen tai tunne-elämän häiriön taikka muun niihin verrattavan syyn vuoksi. Tällöin oli kyse siitä, että oppilas tarvitsi tukiopetusta ja osa-aikaista erityisopetusta vaativampia erityistoimenpiteitä. Jos oppilaan ei katsottu voivan saavuttaa perusopetukselle säädettyjä tavoitteita vammaisuuden tai sairauden vuoksi yhdeksässä vuodessa, oppivelvollisuus voitiin pidentää 11 vuoteen.

Erityisopetukseen otettujen ja siirrettyjen oppilaiden osuus kaikista perusopetuksen oppilaista kasvoi tasaisesti vuodesta 2001 vuoteen 2010 (ks. kuvio 1).¹ Osuuden mediaani oli tarkastelujakson alussa 4,7 prosenttia ja lopussa 8,5 prosenttia. Myös erot kuntien välillä kasvoivat siten, että ero ylimmän ja alimman desiilin välillä venyi noin 4:stä 6:een prosenttiyksikköön. Alimmassa desiilissä erityisoppilaiden osuus kasvoi tarkastelujaksolla 3,2 prosentista 5,5 prosenttiin ja ylimmässä desiilissä 7,4 prosentista 11,7 prosenttiin. Erityisopetukseen otettujen ja siirrettyjen oppilaiden osalta osuuden ja erojen kasvun taustalla on nimenomaan 9-vuotista oppivelvollisuutta suorittavien erityisoppilaiden osuussissa tapahtuneet muutokset, sillä 11-vuotista

oppivelvollisuutta suorittavien vaikeimmin kehitysvammaisten ja muiden vammaisoppilaiden osuus ja kuntien väliset erot osuuksissa ovat pysyneet melko vakaina (ks. Kirjavainen, Pulkkinen & Jahnukainen 2013a).

Kuntaryhmän mukaan tarkasteltuna sekä osa-aikaista erityisopetusta saaneiden että erityisopetukseen otettujen ja siirrettyjen oppilaiden osuus on ollut korkein kaupunkimaisissa kunnissa koko tarkastelujakson ajan (ks. kuvio 2). Lukuvuonna 2000–2001 osa-aikaiseen erityisopetukseen osallistui noin 22 prosenttia ja lukuvuonna 2008–2009 noin 24 prosenttia oppilaista kaupunkimaisissa kunnissa. Ero taajaan asuttuihin ja maaseutumaisiin kuntiin pysyi muutamassa prosenttiyksikössä koko tarkastelujakson ajan. Erityisopetukseen otettujen ja siirrettyjen oppilaiden osuus kasvoi kaupunkimaisissa kunnissa tarkastelujaksolla 5,3 prosentista 8,7 prosenttiin. Maaseutumaisiin kuntiin verrattuna ero oli koko tarkastelujakson ajan noin prosenttiyksikön verran. Taajaan asutuissa kunnissa erityisoppilaiden osuuden kasvuvauhti oli kaupunkimaisia ja maaseutumaisia kuntia nopeampi. Jakson lopulla osuus oli niissä lähellä kaupunkimaisia kuntia.

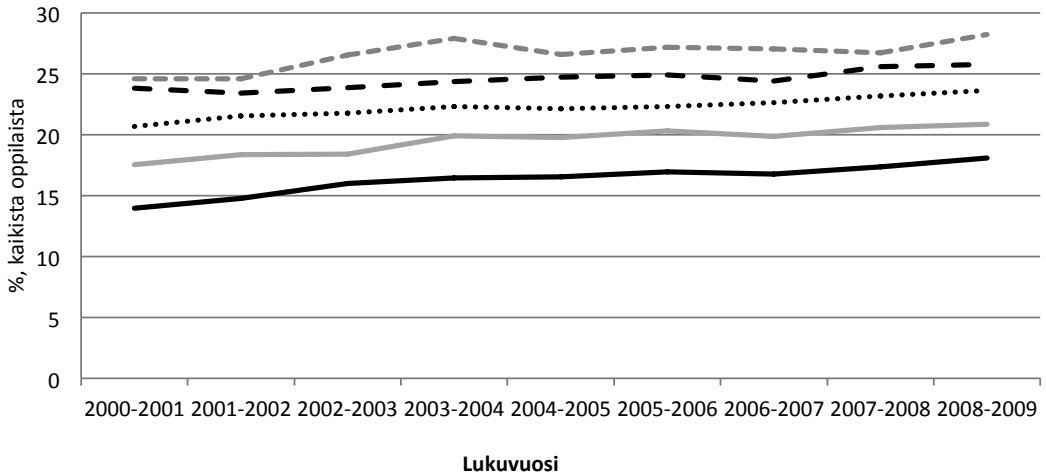
Kuntien väliset erot opetuksen järjestämisaikassa

Erityisoppilaiden opettaminen yleisopetuksen ryhmissä on ollut perusopetuksessa tavoitteena jo pidemmän aikaa. Tähän on pyritty useilla eri keinoilla. Näistä yksi on ollut erityiskoulujen lakkauttaminen, jonka seurauksena niiden määrä enemmän kuin puolittui vuosina 2001–2010 244 koulusta 129 kouluun (SVT 2013). Koulujen lakkauttaminen on jatkunut myös tämän jälkeen. Kuntien väliset erot opetuksen järjestämipaikan suhteen ovat olleet suhteellisen suuria, ja opetuksen integroinnin aste vaihteli hyvin paljon kunnasta toiseen (ks. kuvio 3).

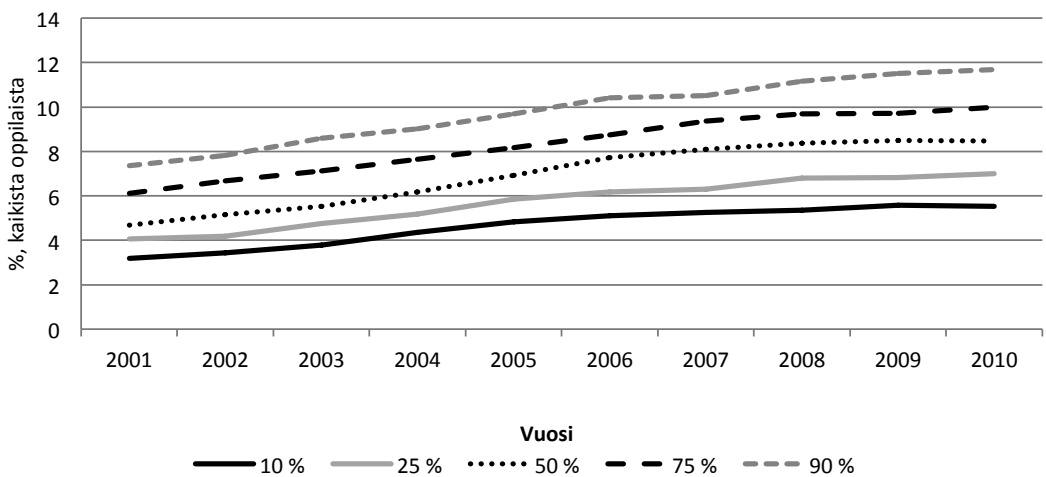
Kokonaan yleisopetuksen ryhmässä opiskelevien erityisopetukseen otettujen ja siirrettyjen oppilaiden osuuden mediaani kasvoi koko maassa 10 prosentista 30 prosenttiin tarkastelujakson aikana (kuvio 3). Kasvun taustalla

¹ Jatkossa erityisopetukseen otetuista ja siirretyistä oppilaista käytetään myös nimitystä erityisoppilaat.

Osa-aikaisen erityisopetuksen oppilaat

Erityisopetukseen otetut ja siirretyt oppilaat

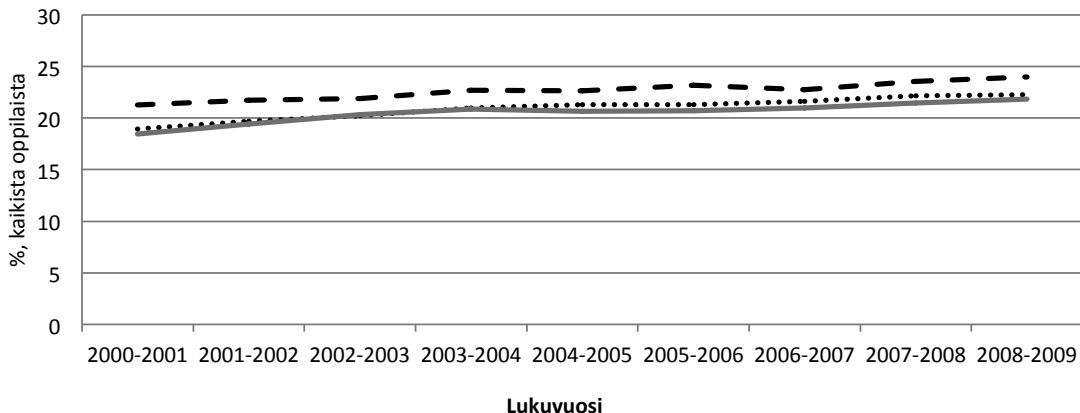
Kuvio 1. Kuntien lukuvuosina 2000–2009 osa-aikaista erityisopetusta saaneiden sekä vuosina 2001–2010 erityisopetukseen otettujen ja siirrettyjen oppilaiden osuus vuosiluokilla 1–9 prosenttipisteiden mukaan.

talla on erityisesti lievemmin perustein tehtyjen siirtojen lisääntyminen, jolloin myös tuen tarjoaminen yleisopetuksen ryhmässä on ollut luonteva ratkaisu. Jakson lopussa ylimäärässä desiiilissä kuntia erityisoppilaista lähes puolet opiskeli kokonaan yleisopetuksen ryhmässä. Toisessa ääripäässä eli alimmassa desiiilissä kuntia näistä oppilaista alle 13 pro-

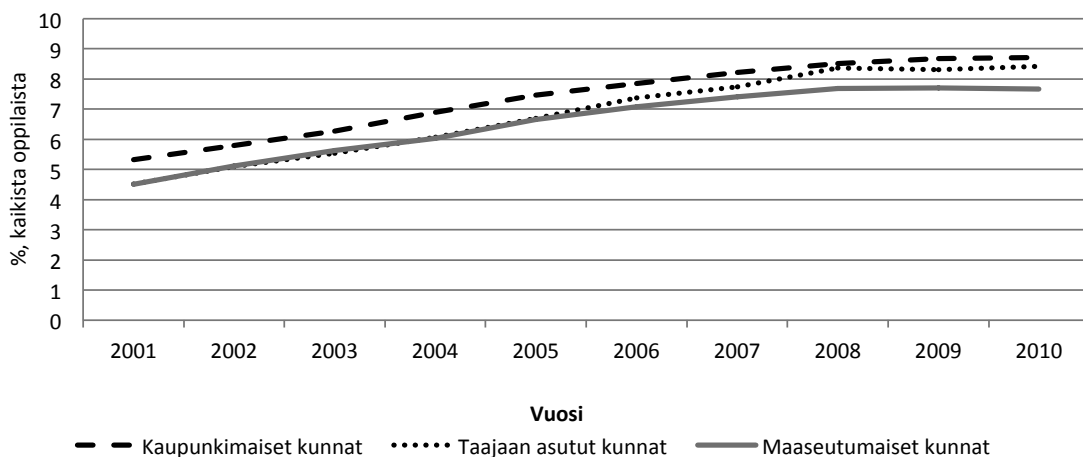
senttia opiskeli kokonaan yleisopetuksen ryhmässä.

Samaan aikaan kun opetuksen integrointi yleisopetuksen ryhmiin on lisääntynyt, vastaavasti erityisryhmässä annettavan opetuksen osuus on pienentynyt. Puolessa kunnista erityisryhmässä opiskeli tarkastelujakson alussa noin 70 prosenttia erityisoppilaista. Jakson

Osa-aikaisen erityisopetuksen oppilaat

Erityisopetukseen otetut ja siirretyt oppilaat

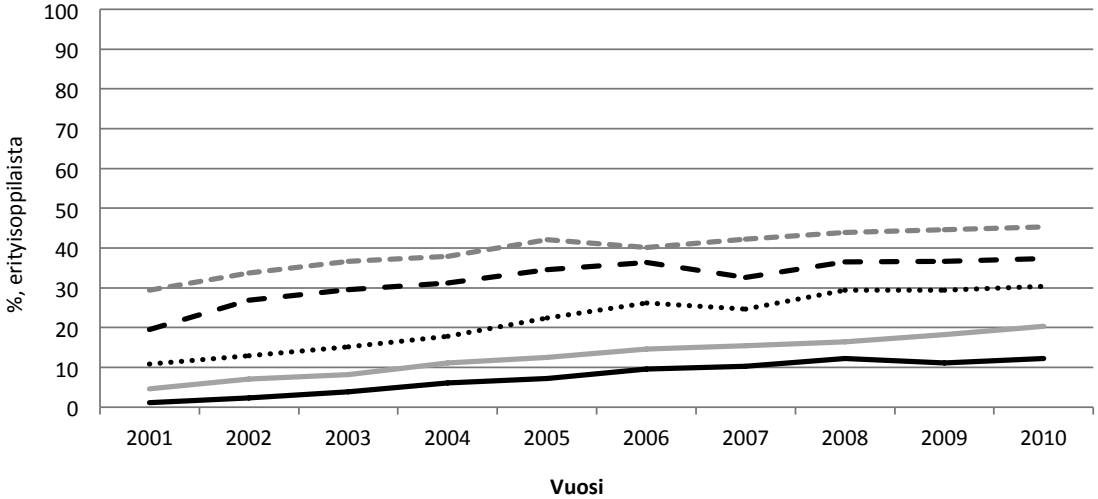

Kuvio 2. Lukuvuosina 2000–2009 osa-aikaista erityisopetusta saaneiden sekä vuosina 2001–2010 erityisopetukseen otettujen ja siirrettyjen oppilaiden osuus vuosiluokilla 1–9 kuntatyypin mukaan.

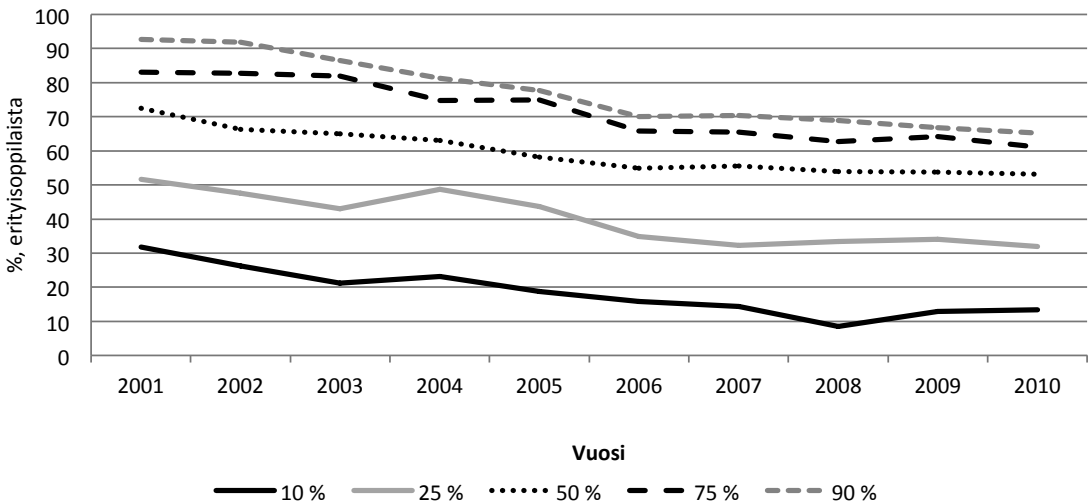
lopussa osuus oli pienentynyt noin 50 prosenttiin. Kuntien väliset erot ovat myös erityisryhmässä opiskelun suhteen suuria (ks. kuvio 3). Tarkastelujakson alussa ylimmässä desiilissä kuntia vähintään 92 prosenttia erityisoppilaisista opiskeli erityisryhmässä, kun alimmassa desiilissä vastaava osuus oli enintään 32 prosenttia. Tarkastelujakson lopussa ylimmässä desiilissä kuntia erityisryhmässä opiskelevien osuus oli vähentynyt 65 prosenttiin ja alimmassa desiilissä 13 prosenttiin.

Erityisoppilaiden opetuksen järjestäminen kokonaan yleisopetuksen ryhmässä oli yleisintä maaseutumaisissa kunnissa (ks. kuvio 4). Erot kuntaryhmien välillä pienenevät selvästi tarkastelujakson aikana. Kaupunkimaisissa ja taajaan asutuissa kunnissa kokonaan yleisopetuksen ryhmässä opiskelevien erityisoppilaiden osuus oli tarkastelujakson alussa alle 15 prosenttia mutta kasvoi kaupunkimaisissa kunnissa vuoteen 2010 mennessä 30 prosenttiin eli lähes samoihin lukemiin kuin maaseu-

Kokonaan yleisopetuksen ryhmässä

Erityisryhmässä

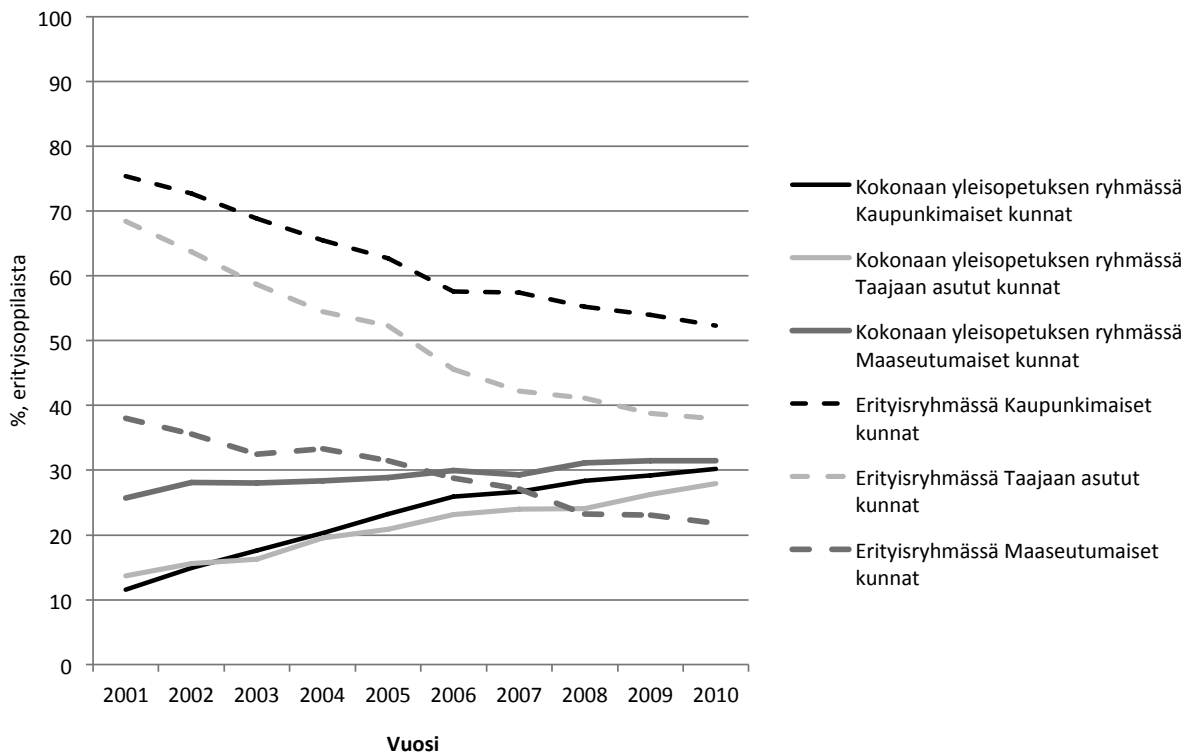

Kuvio 3. Kokonaan yleisopetuksen ryhmässä ja erityisryhmässä opiskelevien erityisopetukseen otettujen ja siirrettyjen oppilaiden osuus kunnissa vuosina 2001–2010 vuosiluokilla 1–9 prosenttipisteiden mukaan.

tumaisissa kunnissa. Taajaan asutuissa kunnissa kehitys kulki tarkastelujakson ensimmäisiä vuosia lukuun ottamatta hieman kaupunkimaisten kuntien alapuolella.

Erityisoppilaiden opetuksen järjestäminen erityisryhmässä oli tyypillisintä kaupunkimai-

sille kunnille. Vuonna 2001 kaupunkimaisten kuntien erityisoppilaista 75 prosenttia opiskeli erityisryhmässä. Vuonna 2010 osuus oli pienentynyt 50 prosenttiin. Samansuuntainen laskeva kehitys on ollut myös taajaan asutuissa kunnissa, joissa erityisryhmässä opiskele-

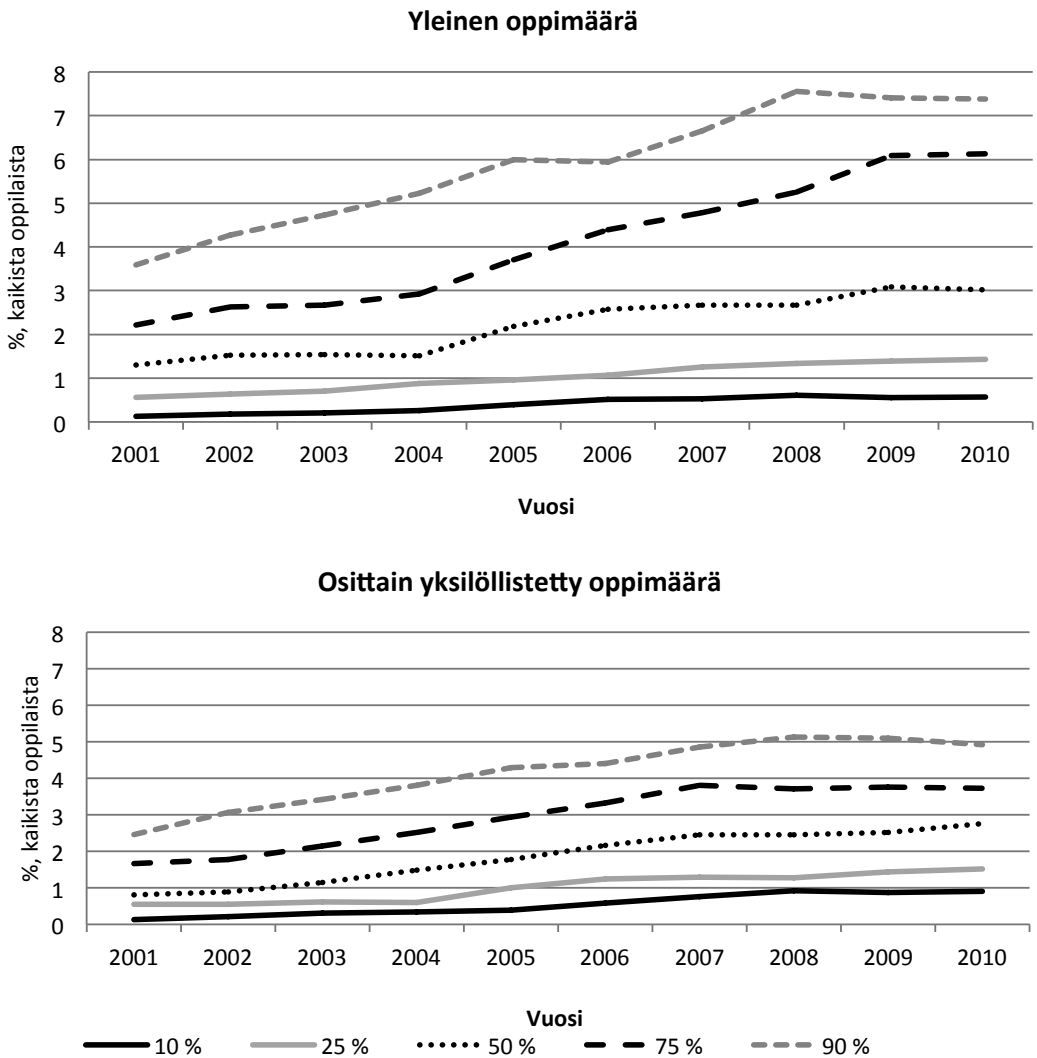

Kuvio 4. Kokonaan yleisopetuksen ryhmässä ja erityisryhmässä opiskelevien erityisopetukseen otettujen ja siirrettyjen oppilaiden osuus vuosina 2001–2010 vuosiluokilla 1–9 kuntatyyppin mukaan.

vien osuus on ollut koko tarkastelujakson noin 10 prosenttiyksikköä pienempi kuin kaupunkimaisissa kunnissa. Sekä kaupunkimaisissa että taajaan asutuissa kunnissa erityisryhmässä opiskelevien oppilaiden osuus oli kuitenkin koko tarkastelujakson selvästi suurempi kuin kokonaan yleisopetuksen ryhmässä opiskelevien osuus. Myös maaseutumaisissa kunnissa erityisryhmässä opiskelevien osuus väheni, mutta hieman maltillisemmin kuin kahdessa muussa kuntaryhmässä. Näissä kunnissa kokonaan yleisopetuksen ryhmässä opiskelevien osuus on ollut vuodesta 2006 alkaen suurempi kuin erityisryhmässä opiskelevien osuus. Kuntaryhmien välisiä eroja selittänee osittain se, että kaupunkimaisissa ja taajaan asutuissa kunnissa on maaseutumaisia kuntia enemmän erityiskouluja ja oppilaita, jotka on siirretty erityisopetukseen vakavammin perustein.

Kuntien väliset erot opetusjärjestelyissä

Erityisopetukseen otetut ja siirretyt oppilaat suorittavat perusopetuksen yleisen oppimäärän tai oppimääriä on yksilöllistetty yhdessä tai useammassa aineessa. Vaikeimmin vammaisten oppilaiden opetus on järjestetty toiminta-alueittain, ja kaikki heidän opiskelemissaan aineet on yksilöllistetty. Kuten edellä esitettiin, Tilastokeskuksen keräämissä tiedoissa erityisoppilaat jaotellaan kolmeen ryhmään suoritettavan oppimäärän mukaisesti. Saatujen tulosten mukaan yleistä ja osittain yksilöllistettyä oppimäärää suorittavien erityisoppilaiden osuus perusopetuksen oppilaita on kasvanut kunnissa selvästi vuosina 2001–2010. Myös kuntien väliset erot ovat kasvaneet (ks. kuvio 5).

Kuvio 5. Yleistä ja osittain yksilöllistettyä oppimäärää suorittavien erityisopetukseen otettujen ja siirrettyjen oppilaiden osuus perusopetuksen kaikista oppilaista kunnissa vuosina 2001–2010 vuosiluokilla 1–9 prosenttipisteiden mukaan.

Yleistä oppimäärää suorittavien erityisopilaiden osuudessa erityisesti ylimmässä 50 prosentissa kuntia kasvu on ollut suurta ja erot kuntien välillä ovat kasvaneet. Osuuden mediaani on kasvanut tarkastelujaksolla 1,3 prosentista 3,0 prosenttiin. Ylimmässä desiilissä kuntia osuus oli tarkastelujakson alussa 3,6 prosenttia ja lopussa 7,4 prosenttia. Suurten erojen taustalla on se, että erityisopetukseen

on osassa kuntia siirretty oppilaita entistä lievemmillä perusteilla, jolloin ei ole ollut tarvetta oppimäärien yksilöllistämiseen. Yhtenä selvänä taitekohtana on vuosi 2004, jonka jälkeen kasvu voimistui (ks. kuvio 5). Tähän ajankohtaan liittyi uusien opetussuunnitelmien käyttöönotto.

Osittain yksilöllistettyä oppimäärää suorittavien osuudessa perusopetuksen kaikista

oppilaista oli vuonna 2001 alimman ja ylimmän desiilin välillä vähän yli 2 prosenttiyksikön ero. Vuonna 2010 se oli 4 prosenttiyksikköä. Tällöin ylimmässä desiilissä kuntia oppimäärä oli osittain yksilöllistetty noin 5 prosentilla perusopetuksen oppilaista, kun koko maan mediaani oli 2,8 prosenttia. Alimassa desiilissä oppimäärä oli vuonna 2010 osittain yksilöllistetty alle prosentilla perusopetuksen oppilaista.

Kun osittain yksilöllistettyä oppimäärää suorittavien osuutta tarkasteltiin vielä perusopetuksen päättövaiheessa 9.-luokkalaisten osalta, tuli esille, että erot kuntien välillä ovat kasvaneet selvästi. Kun vuonna 2001 puolessa kuntia noin prosentti 9.-luokkalaisista suoritti osittain yksilöllistettyä oppimäärää, vuonna 2010 osuus oli jo yli 4 prosenttia. Tällöin ylimmässä desiilissä kuntia osittain yksilöllistettyä oppimäärää suoritti vähintään 8,5 prosenttia perusopetuksen 9.-luokkalaisista mediaanin ollessa 4,5 prosenttia. Pienenä taitekohtana tässäkin kehityksessä oli vuosi 2004, jolloin otettiin käyttöön uudet opetus-suunnitelmat. Tämän jälkeen erityisesti ylimmässä 50 prosentissa kuntia kasvu oli suhteellisen suurta, joskin se tasaantui vuoden 2008 jälkeen. (Ks. Kirjavainen ym. 2013a.)

Sen sijaan kokonaan yksilöllistettyä oppimäärää suorittavien osuus kaikista perusopetuksen oppilaista ei ole muuttunut tarkastelujaksolla. Myös erot kuntien välillä ovat pysyneet samanlaisina (ks. Kirjavainen ym. 2013a). Tämä tulos johtuu siitä, että 11-vuotista oppivelvollisuutta suorittavien vaikeimmin kehitysvammaisten oppilaiden ja muiden vammaisoppilaiden osuus ei ole juurikaan muuttunut.

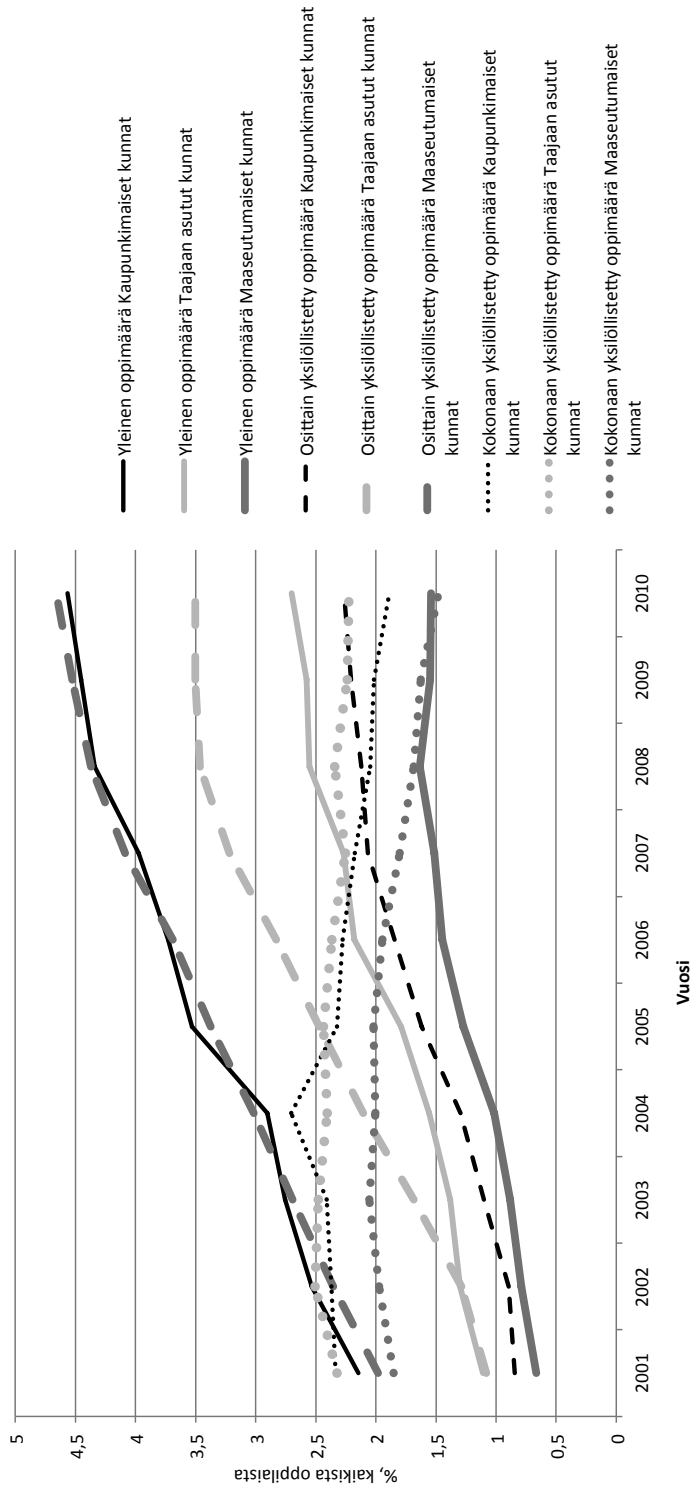
Erot opetusjärjestelyissä kuntaryhmien välillä ovat huomattavia (ks. kuvio 6). Kaupunkimaisissa kunnissa yleistä oppimäärää suorittavien erityisopetukseen otettujen ja siirrettyjen oppilaiden osuus perusopetuksen kaikista oppilaista kasvoi eniten. Kasvua oli 2,1 prosentista 4,6 prosenttiin vuosina 2001–2010. Taajaan asutuissa ja maaseutumaisissa kunnissa taas osittain yksilöllistettyä oppimäärää suorittavien oppilaiden osuus perusopetuksen kaikista oppilaista kasvoi eniten. Maaseutumaisissa kunnissa se nousi 2 prosentista 4,7

prosenttiin. Kaupunkimaisissa kunnissa osuus jäi selvästi pienemmäksi. Erot kokonaan yksilöllistetyt oppimäärän suorittaneiden osuudessa eri kuntaryhmien välillä olivat selvästi pienempiä kuin muut edellä kuvatut erot. Vähiten kokonaan yksilöllistettyä oppimäärää suorittavia erityisoppilaita on ollut maaseutumaisissa kunnissa. Kaikissa kuntaryhmissä trendi oli laskeva, ja ero kuntaryhmien välillä oli keskimäärin 0,5 prosenttiyksikköä.

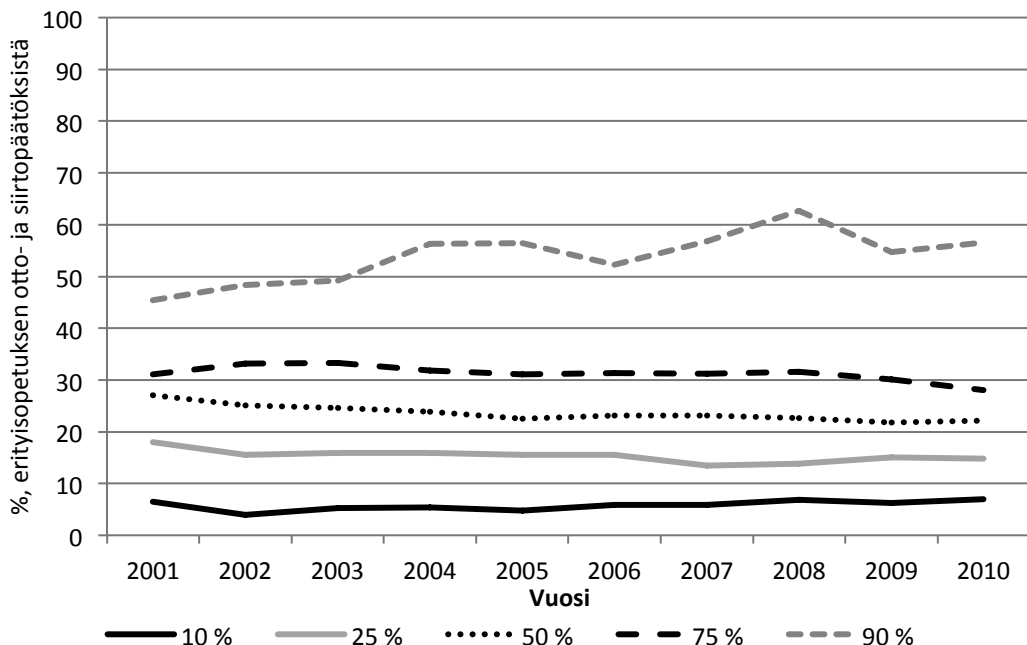
Kuntien väliset erot erityisopetukseen oton ja siirron perusteissa

Kuten edellä on jo käynyt ilmi, erityisopetuksen tarjonta on laajentunut kattamaan lievempiä oppimisvaikeuksia. Vastaavasti ns. vakavampien vammatyyppeiden osuudessa, joihin on erityisopetuksen oton ja siirron perusteista tässä tutkimuksessa luettu eriasteinen aivotoiminnan häiriö, liikuntavamma tai vastaava, autismi tai Aspergerin oireyhtymä, näkövamma, kuulovamma ja vaikea kehitysviivästyminen, ei ole tapahtunut suuria muutoksia. (ks. kuvio 7). Ainoastaan ylimmän kymmenyksen osalta on nähtävissä kasvua siten, että niissä osuus kasvoi 45 prosentista 57 prosenttiin. Kolmessa neljäsosaa kunnista näitä perusteita on ollut korkeintaan 30 prosentilla erityisoppilaita koko tarkastelujaksolla.

Kuntaryhmän mukaan tarkasteltuna erot erityisopetukseen oton ja siirron perusteissa ovat suhteellisen selviä. Kuviossa 8 on esitetty yleisimpien oton ja siirron perusteiden osuudet (perusopetuksen kaikista oppilaista) kuntaryhmän mukaan. Kaupunkimaisissa kunnissa käytettiin enemmän perusteena eriasteinen aivotoiminnan häiriötä, liikuntavammaa tai vastaavaa, joihin luokitellaan myös ADHD, sekä tunne-elämän häiriötä ja sosiaalista sopeutumattomuutta. Maaseutumaisissa kunnissa sen sijaan oton ja siirron perusteena käytettiin erityisesti lievää kehitysviivästyminen ja kielen kehityksen häiriöstä johtuvia oppimisen vaikeuksia. Näistä ensimmäinen oli vuoteen 2006 asti selvästi yleisin peruste ja siitä eteenpäin taas jälkimmäinen. Lievemmin perusteina tehtyjen siirtojen kasvua kuvaa myös

Kuvio 6. Opetusjärjestelyt vuosina 2001–2010 vuosiluokilla 1–9 kuntatyypin mukaan.

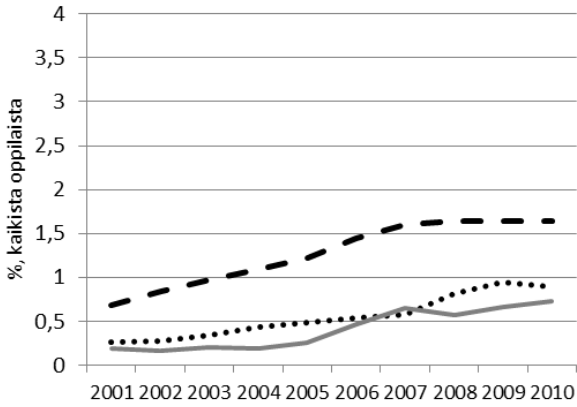
Kuvio 7. Vakavampien vammatyypin (erasteinen aivotoiminnan häiriö, liikuntavamma tai vastaava, autismi tai Aspergerin oireyhtymä, näkövamma, kuulovamma ja vaikea kehitysviivästymä) yhteenlaskettu osuus erityisopetuksen otto- ja siirtopäätöksistä kunnissa vuosina 2001–2010 vuosiluokilla 1–9 prosenttipisteiden mukaan.

muun syyn käytön selvä lisääntyminen kaikissa kuntaryhmissä. Kaupunkimaisissa kunnissa sen käyttö on lisääntynyt tarkastelujaksolla hieman aiemmin ja tasaisemmin kuin muissa kuntaryhmissä. Tarkastelujakson lopulla sen käytössä ei kuitenkaan ollut mainittavia eroja kuntaryhmien välillä. Suurimmat erot erityisopetukseen otton ja siirron perusteissa kuntaryhmien välillä tarkastelujakson lopulla olivat erasteisen aivotoiminnan häiriön, liikuntavamman tai vastaavan osalta.

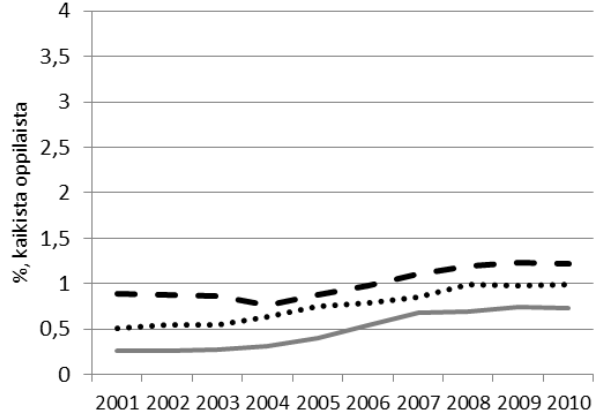
Kun opetusjärjestelyjä tarkasteltiin otton ja siirron perusteiden mukaan, havaittiin, että käytännöt ovat eriytyneet kolmessa kuntaryhmässä. Tarkastelujakson alussa vuonna 2001 kaupunkimaisissa ja taajaan asutuissa kunnissa erityisopetukseen otetuista ja siirretyistä oppilaista suurin osa oli oppilaita, joilla oli perusteena lievä kehitysviivästymä ja jotka opiskelivat kokonaan yksilöllistettyä oppimäärää. Maaseutumaisissa kunnissa suurin

ryhmä oli lievän kehitysviivästymän perusteella erityisopetukseen otetut tai siirretyt ja osittain yksilöllistettyä oppimäärää suorittavat oppilaat. Tarkastelujakson lopussa, vuonna 2010 tilanne oli muuttunut siten, että kaupunkimaisissa kunnissa suurin osa oli erasteisen aivotoiminnan häiriön, liikuntavamman tai vastaavan perusteella erityisopetukseen otetuja tai siirrettyjä ja yleistä oppimäärää opiskelevia oppilaita. Taajaan asutuissa kunnissa taas oli eniten muun syyn perusteella erityisopetukseen otetuja tai siirrettyjä, osittain yksilöllistettyä oppimäärää opiskelevia oppilaita. Maaseutumaisissa kunnissa suurin ryhmä oli kielen kehityksen häiriöstä johtuvien oppimisvaikeuksien perusteella erityisopetukseen otetut tai siirretyt ja osittain yksilöllistettyä oppimäärää opiskelevat oppilaat. Etenkin tarkastelujakson loppupuolella kuntaryhmien välillä näyttäisi olevan eroa muun muassa siten, että kielen kehityksen häiriössä ja

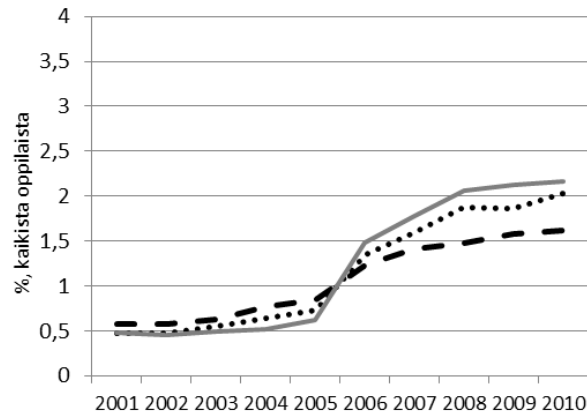
Eriasteinen aivotoiminnan häiriö, liikuntavamma tai vastaava (neurol.)

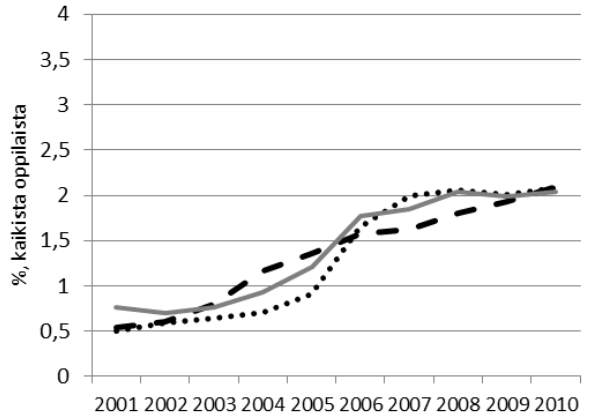
Tunne-elämän häiriö tai sosiaalinen sopeutumattomuus

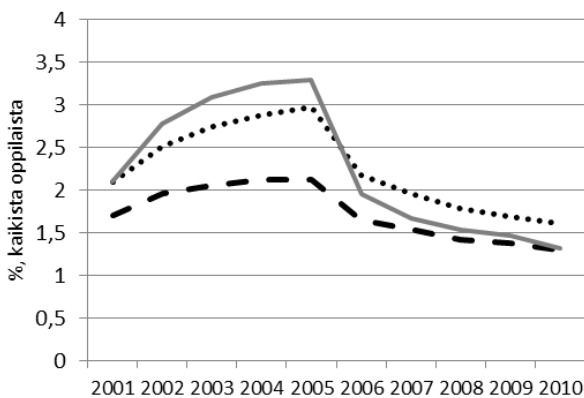
Kielen kehityksen häiriöstä (dysfasia) johtuvat oppimisen vaikeudet

Muu syy

Lievä kehitysviivästyminen

- Kaupunkimaiset kunnat
- Taajaan asutut kunnat
- Maaseutumaiset kunnat

Kuvio 8. Eriasteisen aivotoiminnan häiriön, liikuntavamman tai vastaavan, tunne-elämän häiriön tai sosiaalisen sopeutumattomuuden, kielen kehityksen häiriöstä (dysfasiasta) johtuvien oppimisen vaikeuksien, lievän kehitysviivästyksen ja muun syyn osuudet perusopetuksen kaikista oppilaista vuosina 2001–2010 vuosiluokilla 1–9 kuntatyyppin mukaan.

muussa syyssä opetusjärjestelyinä on kaupunkimaisissa kunnissa ollut useimmin yleinen oppimäärä, kun taas taajaan asutuissa ja maaseutumaisissa kunnissa näillä perustein erityisopetukseen siirrettyjen oppilaiden oppimäärät on useammin osittain yksilöllistetty.

Johtopäätökset

Kuntien väliset erot erityisopetuksen järjestämisessä ovat varsin isoja tarkasteltaessa niin erityisopetusta saavien oppilaiden osuuksia, opetuksen järjestämispaikkoja, opetusjärjestelyjä kuin erityisopetukseen oton ja siirron perusteitakin. Ne ovat myös suurimmaksi osaksi kasvaneet vuosina 2001–2010. Poikkeuksena ovat osa-aikaista erityisopetusta saaneiden oppilaiden osuus, jossa ei tapahtunut juurikaan muutoksia, ja opetuksen järjestämispaikka, jonka osalta kuntien väliset erot ovat osittain pienentyneet.

Erityisopetukseen otettujen ja siirrettyjen oppilaiden osuudessa erojen kasvun taustalla on ennen kaikkea 9-vuotista oppivelvollisuutta suorittavien erityisoppilaiden osuuden kasvu, sillä 11-vuotista oppivelvollisuutta suorittavien vaikeimmin kehitysvammaisten tai muiden vammaisoppilaiden osuudet ovat pysyneet vakaina. Kaupunkimaisissa kunnissa erityisoppilaiden osuus on ollut korkein koko tarkastelujakson. Kuntien väliset erot liittyvät todennäköisesti sekä erityisopetuksen tarjontaan, kuten kunnan varallisuuteen, että tarpeeseen, kuten väestörakenteeseen: joissakin kunnissa taloudellinen tilanne on saattanut mahdollistaa erityisopetuksen tarjonnan laajentamisen (ks. Kirjavainen ym. 2013b) ja joissakin kunnissa taas esimerkiksi heikossa sosioekonomisessa asemassa olevan väestön suuri osuus on lisännyt erityisopetuksen tarvetta (ks. esim. Hibel ym. 2010; Kivirauma ym. 2006). On myös huomattava, että tässä tarkastelussa käytetyssä tilastoaineistossa kunnalla tarkoitetaan aluetta, jossa oppilaitos sijaitsee. Erityiskoulut sijaitsevat usein kaupunkimaisissa kunnissa ja palvelevat muidenkin kuin vain oppilaitoksen sijaintikunnan oppilaita. Erityisopetuksen tarjonta selittänee

osittain myös tällä tavoin erityisoppilaiden suurempaa osuutta kaupunkimaisissa kunnissa.

Myös se, missä määrin erityisopetusta järjestetään joko yleisopetuksen ryhmässä tai erityisryhmässä, vaihtelee kuntaryhmien välillä. Erot näyttäisivät olevan samansuuntaisia kuin joissakin kansainvälisissä tutkimuksissa (esim. Lester & Kelman 1997; Wendelborg & Tøssebro 2008). Erityisoppilaiden opiskelu yleisopetuksen ryhmässä oli maaseutumaisissa kunnissa erityisesti tarkastelujakson alussa yleisempää kuin taajaan asutuissa ja kaupunkimaisissa kunnissa. Se lisääntyi kuitenkin voimakkaasti kahdessa jälkimmäisessä kuntaryhmässä tasoittaen eroja ryhmien välillä tarkastelujakson lopussa. Yleinen pyrkimys järjestää erityisopetusta yleisopetuksen yhteydessä on ainakin osittain ollut tämän kehityksen taustalla.

Opetusjärjestelyissä yleistä oppimäärää ja osittain yksilöllistettyä oppimäärää suorittavien erityisoppilaiden osuudet ovat enemmän kuin kaksinkertaistuneet vuosina 2001–2010. Samalla kuntien väliset erot näissä ovat kasvaneet selvästi. Kaupunkimaisissa kunnissa erityisoppilaat suorittivat tavallisimmin yleisen oppimäärän ja maaseutumaisissa sekä taajaan asutuissa kunnissa taas osittain yksilöllistetyn oppimäärän. Kaikissa kuntaryhmissä kuitenkin sekä yleisen oppimäärän että osittain yksilöllistetyn oppimäärän suorittavien oppilaiden osuudet ovat kasvaneet koko tarkastelujakson ajan. Kokonaan yksilöllistetyin oppimäärän suorittaneiden erityisoppilaiden osuus sen sijaan laski kaikissa kuntaryhmissä. Alhaisin se oli koko tarkastelujakson ajan maaseutumaisissa kunnissa. Selvimmin havaittavat muutokset opetusjärjestelyissä ovat tapahtuneet vuoden 2004 jälkeen, jolloin perusopetuksessa otettiin käyttöön uudet opetussuunnitelmat. Nämä sisälsivät muun muassa päättöarviointiin liittyviä uusia ohjeituksia, jotka ovat saattaneet lisätä oppimäärien yksilöllistämistä (ks. Kirjavainen ym. 2014).

Kuntien välillä oli eroja myös erityisopetukseen ottamisen ja siirtämisen perusteissa. Prosenttipistetarkastelussa esille tulleet erot vakavampien vammausryhmien osuudessa oli-

vat suhteellisen suuria, ja ylimmän kymmenyksen osalta tapahtui tarkasteluaikana selvää kasvua. Jonkin verran erojen taustalla voi näkyä erityiskoulujen keskittyminen kaupunkeihin. Kaupunkimaisissa kunnissa oli maaseutumaisia ja taajaan asuttuja kuntia suurempi osuus oppilasta siirretty erityisopetukseen eriasteinen aivotoiminnan häiriön, liikuntavamman tai vastaavan sekä tunne-elämän häiriön tai sosiaalisen sopeutumattomuuden perusteella. Näyttäisikin siltä, että kaupunkimaisissa kunnissa erityisopetuksessa korostuvat erityisesti tunne-elämään ja käyttäytymiseen liittyvät vaikeudet. Maaseutumaisissa ja taajaan asutuissa kunnissa sen sijaan erityisopetuksen perusteissa tulevat enemmän esille oppimisvaikeudet. Näissä kunnissa siirron perusteena oli selvästi useammin lievä kehitysviivästyminen tarkastelujakson alussa ja tarkastelujakson lopussa kielen kehityksen häiriöstä johtuvat oppimisen vaikeudet. Painopisteen muutos näiden kahden perusteen välillä tapahtui vuoden 2006 jälkeen, johon saakka lievä kehitysviivästyminen oli kaikissa kuntaryhmissä, myös kaupunkimaisissa kunnissa, yleisin erityisopetukseen oton ja siirron peruste. Selviä syitä muutokselle ei tässä tutkimuksessa löytynyt, mutta ilmeisesti yhtenä tekijänä on ollut luokitteluperusteiden tarkentuminen (ks. Lintuvuori 2010). Toinen selvä muutos vuodesta 2005 eteenpäin erityisopetukseen ottamisen ja siirtämisen perusteissa on, että muu syy perusteena lisääntyi huomattavasti kaikissa kuntaryhmissä.

Erityisopetuksen ottamisen ja siirtämisen perusteita tarkasteltaessa on hyvä huomata, että tilastot kuvaavat vain sitä, mihin luokkaan siirtopäätös on tilastoitu. Tilastot eivät anna yksityiskohtaista kuvaa oppilaiden oppimiseen liittyvien vaikeuksien määrästä kunnassa. Oppilaalla voi olla useita syitä erityisopetukselle, mutta tilastoinnissa hänet luokitellaan yhden, usein tärkeimmän syyn perusteella. Tilanteessa, jossa voidaan käyttää vain yhtä luokitteluperustetta, vaikutusta on esimerkiksi sillä, mihin ongelmiin on kiinnitetty huomiota, kuka luokittelun on tehnyt tai millainen luokittelu olisi kannattavinta koulun näkökulmasta (Skårbrevik 2001). Kuntien väliset erot erityisopetuksen perusteissa selittyvätkin to-

dennäköisesti osittain kuntien erilaisilla käytännöillä tilastoida erityisoppilaita.

Erojen taustalla saattavat vaikuttaa myös poliittiset tekijät. Kuntien poliittisilla valtasuhteilla on tutkimustulosten perusteella vaikutusta kuntien menoihin niin Suomessa kuin muissakin maissa (ks. esim. Meriläinen 2013). Meriläisen (2013) tulosten mukaan kunnissa, joissa valtuustossa oli yhden puolueen selvä yli 50 prosentin enemmistö, menot olivat alhaisemmat valtuustokauden kolmen ensimmäisen vuoden aikana kuin kunnissa, joissa selvää valtuustoluettua ei ollut. Kun tätä vaikutusta tarkasteltiin sektorikohtaisiin menoihin (mm. opetuksen menot), selvää yhteyttä ei kuitenkaan löytynyt. Sitä, missä määrin kuntien poliittiset valtasuhteet ja harjoitettu politiikka vaikuttavat opetuksen menoihin ja järjestelyihin, ei toistaiseksi ole Suomessa tutkittu. Myöskään tässä tutkimuksessa sitä ei ollut mahdollista selvittää.

Tarkastelussa esille tulleiden erojen taustalla vaikuttavat todennäköisesti myös kuntien ja koulujen erilaiset hallinnolliset ja pedagogiset käytänteet. Tässä tarkastelussa käytetyn aineiston perusteella ei voida kuitenkaan selvittää tarkemmin, missä määrin erot erityisopetuksen järjestämisessä johtuvat näistä tekijöistä ja millaisia muita syitä niiden taustalla on. Näitä kysymyksiä tulisikin tarkemmin selvittää jatkotutkimuksissa.

Lähteet

- Aaltonen, Juho & Kirjavainen, Tanja & Moisio, Antti & Ollikainen, Virve. (2007). *Perusopetuksen, lukioiden ja ammatillisen peruskoulutuksen tuottavuus ja tehokkuus – loppuraportti. VATT-tutkimuksia 135*. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus.
- Anders, Yvonne & Sammons, Pam & Taggart, Brenda & Sylva, Kathy & Melhuish, Edward & Siraj-Blatchford, Iram. (2011). The influence of child, family, home factors and pre-school education on the identification of special educational needs at age 10. *British Educational Research Journal*, Vol. 37, No. 3, s. 421–441.

- Cullen, Julie B. (2003). The impact of fiscal incentives on student disability rates. *Journal of Public Economics*, Vol. 87, No. 7–8, s. 1557–1589.
- Dhuey, Elizabeth & Lipscomb, Stephen. (2011). Funding special education by capitation: Evidence from state finance reforms. *Education finance and policy*, Vol. 6, No. 2, s. 168–201.
- Erityisopetuksen strategia*. (2007). Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 47. Helsinki: Opetusministeriö.
- Graham, Linda J. & Jahnukainen Markku. (2011). Wherefore art thou, inclusion? Analysing the development of inclusive education in New South Wales, Alberta and Finland. *Journal of Education Policy*, Vol. 26, No. 2, s. 263–288.
- Greene, Jay P. & Forster, Greg. (2002). *Effects of funding incentives on special education*. Civic Reports 32. New York: Manhattan Institute for Policy Research.
- Hibel, Jacob & Farkas, George & Morgan, Paul L. (2010). Who is placed into special education? *Sociology of Education*, Vol. 83, No. 4, s. 312–332.
- Itkonen, Tiina & Jahnukainen, Markku. (2010). Disability or Learning Difficulty? Politicians or Educators? Constructing Special Education in Finland and the United States. *Comparative Sociology*, Vol. 9, No (2), s. 182–201.
- Jahnukainen, Markku. (2003). Laman lapset? Peruskoulussa erityisopetusta saaneiden oppilaiden osuuksien tarkastelua vuodesta 1987 vuoteen 2001. *Yhteiskuntapolitiikka*, Vol. 68, No. 5, s. 501–507.
- Jahnukainen, Markku. (2006). Erityisopetuksen tarve ja muutos. Teoksessa Karvonen, Sakari (toim.): *Onko sukupuolella väliä? Hyvinvointi, terveys, pojat ja tytöt. Nuorten elinolot vuosikirja*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisosaian neuvottelukunta & Stakes.
- Jahnukainen, Markku. (2011). Different strategies, different outcomes? The history and trends of the inclusive and special education in Alberta (Canada) and in Finland. *Scandinavian Journal of Educational Research*, Vol. 55, No. 5, s. 489–502.
- Kirjavainen, Tanja & Pulkkinen, Jonna & Jahnukainen, Markku. (2013a). *Erityisopetuksen kuntien väliset erot perusopetuksessa. Julkaisematon työpäpaperi*. Helsinki: Valtiontalouden tarkastusvirasto. http://www.vtv.fi/files/3565/Tyopaperi_Erityisoppilaiden_osuuteen_vaikuttaneet_tekijat_vuosina_2001_2010.pdf (luettu 21.3.2014)
- Kirjavainen, Tanja & Pulkkinen, Jonna & Jahnukainen, Markku. (2013b). *Erityisoppilaiden osuuteen vaikuttaneet tekijät vuosina 2001–2010. Julkaisematon työpäpaperi*. Helsinki: Valtiontalouden tarkastusvirasto. http://www.vtv.fi/files/3565/Tyopaperi_Erityisoppilaiden_osuuteen_vaikuttaneet_tekijat_vuosina_2001_2010.pdf (luettu 27.1.2014)
- Kirjavainen, Tanja & Pulkkinen, Jonna & Jahnukainen, Markku. (2014). Perusopetuksen erityisopetusjärjestelyt eri ikäryhmissä vuosina 2001–2010. *Kasvatus*, Vol. 45, No. 2, s. 152–166.
- Keslair, Francois & Maurin, Eric & McNally, Sandra. (2012). Every child matters? An evaluation of “special educational needs” programmes in England. *Economics of Education Review*, Vol. 31, No. 6, s. 932–948.
- Kivirauma, Joel & Klemelä, Kirsi & Rinne, Risto. (2006). Segregation, integration, inclusion – the ideology and reality in Finland. *European Journal of Special Needs Education*, Vol. 21, No. 2, s. 117–133.
- Kivirauma Joel & Ruoho, Kari. (2007). Excellence through Special education? Lessons from the Finnish School Reform. *Review of Education*, Vol. 53, No 3, s. 283–302.
- Kumpulainen, Timo. (2009). Erityisopetus perusopetuksessa. Teoksessa Nyyssölä,

- Kari & Jaku-Sihvonen, Ritva (toim.): *Alueellinen vaihtelu koulutuksessa – Teemaattinen tarkastelu alueellisen tasa-arvon näkökulmasta*. Helsinki: Opetushallitus.
- Kwak, Sally. (2010). The impact of intergovernmental incentives on student disability rates. *Public Finance Review*, Vol. 38, s. 41–73.
- Lester, Gillian & Kelman, Mark. (1997). State disparities in the diagnosis and placement of pupils with learning disabilities. *Journal of Learning Disabilities*, Vol. 30, No. 5, s. 599–607.
- Lintuvuori, Meri. (2010). *Erityisopetus muutoksen kynnyksellä. Tilastollinen kuvaus erityisopetusjärjestelmästä ja sen määrällisestä kehityksestä 1970-luvun lopulta vuoteen 2008*. Julkaisematon pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto.
- McCoy, Selina & Banks, Joanne & Shevlin, Michael. (2012). School matters: how context influences the identification of different types of special educational needs. *Irish Educational Studies*, Vol. 31, No. 2, s. 119–138.
- McLeskey, James & Hoppey, David & Williamson, Pamela & Rentz, Tarcha. (2004). Is inclusion an illusion? An examination of national and state trends toward the education of students with learning disabilities in general education classrooms. *Learning Disabilities Research & Practice*, Vol. 19, No. 2, s. 109–115.
- McLeskey, James & Landers, Eric & Hoppey, David & Williamson, Pamela. (2011). Learning disabilities and the LRE mandate: An examination of national and state trends. *Learning Disabilities Research & Practice*, Vol. 26, No. 2, s. 60–66.
- Meriläinen, Jaakko. (2013). Do single-party and coalition governments differ in their economic outcomes? Evidence from Finnish municipalities. *VATT Working papers 51/October 2013*. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus.
- Perusopetuslaki 628/1998.
- Richardson, John G. & Powell, Justin J.W. (2011). *Comparing special education. Origins to contemporary paradoxes*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Skårbrevik, Karl J. (2001). Disabilities among Norwegian students found eligible for special education. *International Journal of Disability, Development and Education*, Vol. 48, No. 3, s. 253–268.
- Takala, Marjatta & Hausstätter, Rune Sarromaa & Ahl, Astrid & Head, George. (2012). Inclusion seen by student teachers in special education – differences among Finnish, Norwegian and Swedish students. *European Journal of Teacher Education*, Vol. 35, No. 3, s. 305–325.
- Teittinen, Antti. (2003). *Perusopetuksen inklusiopolitiikan lähtökohtia*. Koturaportteja 2. Helsinki: Kehitysvammaliitto.
- SVT – Suomen virallinen tilasto. (2013). *Koulutuksen järjestäjät ja oppilaitokset*. [verkkojulkaisu]. ISSN=1796-3796. Helsinki: Tilastokeskus, 2013. <http://www.stat.fi/til/kjarj/index.html> (luettu 25.2.2013)
- de Valenzuela, Julia S. & Copeland, Susan R. & Huaqing Qi, Cathy & Park, Miwha. (2006). Examining educational equity: revisiting the disproportionate representation of minority students in special education. *Exceptional Children*, Vol. 72, No. 4, s. 425–441.
- Wendelborg, Christian & Tøssebro, Jan. (2008). School placement and classroom participation among children with disabilities in primary school in Norway: a longitudinal study. *European Journal of Special Needs Education*, Vol. 23, No. 4, s. 305–319.
- Williamson, Pamela & McLeskey, James & Hoppey, David & Rentz, Tarcha. (2006). Educating students with mental retardation in general education classrooms. *Excep-*

tional Children, Vol. 72, No. 3, s. 347–361.

Wishart, Diane & Jahnukainen, Markku. (2010). Difficulties associated with the cod-

ing and categorization of students with emotional and behavioural disabilities in Alberta. *Emotional and Behavioural Difficulties*, Vol. 15, No. 3, s. 181–187.